

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/170/2004

WYDATKI RODZICÓW NA EDUKACJĘ DZIECI W NOWYM ROKU SZKOLNYM

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LISTOPAD 2004

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
13 października 2003 roku

WYDATKI RODZICÓW NA EDUKACJĘ DZIECI W NOWYM ROKU SZKOLNYM

- W tym roku na potrzeby dzieci związane z rozpoczęciem roku szkolnego rodzice wydali średnio 725 zł, czyli o 4% więcej niż przed rokiem. W przeliczeniu na jedno dziecko w wieku szkolnym wydatki te wyniosły średnio 468 zł, tj. o 4% więcej niż w 2003 roku.
- W stosunku do ubiegłego roku wzrosły wydatki rodziców na ubrania szkolne dzieci (w przeliczeniu na jedno dziecko o 8%) oraz na podręczniki (odpowiednio o 6%).
- Im więcej uczniów w rodzinie, tym mniej pieniędzy wydano na szkolne potrzeby każdego z nich, tym większy jednak wzrost kosztów w porównaniu z rokiem 2003. Rodziny mające jedno dziecko w wieku szkolnym wydały w tym roku średnio 505 zł (o 1% mniej niż przed rokiem), rodziny z dwojgiem dzieci 436 zł (o 6% więcej), z trojgiem i więcej - 390 zł (o 17% więcej).
- Od roku 2003 znacznie wzrosły nakłady finansowe rodziców na dodatkowe zajęcia uczniów. W przeliczeniu na jedno dziecko korzystające z płatnych zajęć wynoszą one miesięcznie 219 zł, tj. o 21% więcej niż przed rokiem, i są najwyższe od roku 1998.
- Rodzice uczniów niezmiennie najczęściej opłacają im dodatkową naukę języków obcych (26%) oraz zajęcia sportowe (18%), znacznie rzadziej - zajęcia artystyczne (9%), korepetycje, kursy przygotowawcze (8%), a także kursy komputerowe, informatyczne i inne zajęcia (po 3%).
- W latach 1997-2002 stopniowo malał odsetek rodziców zapewniających uczniom udział w płatnych formach edukacji. Odnotowany przed rokiem wzrost zainteresowania opłacaniem tego typu zajęć utrzymał się również w tym roku - obecnie 37% rodziców przeznacza środki finansowe na ten cel. Większość rodziców (63%) nie stwarza jednak swoim dzieciom takich możliwości. Szanse uczniów pochodzących z różnych środowisk społecznych na uczestnictwo w płatnych formach edukacji są silnie zróżnicowane - zależą przede wszystkim od materialnego i społecznego położenia rodziny oraz wielkości miejsca jej zamieszkania.

Dla wielu rodzin początek roku szkolnego oznacza konieczność poniesienia znacznych wydatków na kształcenie dzieci. Od ośmiu lat w październiku¹ pytamy rodziców mających dzieci w wieku szkolnym, ile wydali na zaspokojenie ich szkolnych potrzeb. Co roku rejestrujemy też liczbę rodziców, którzy opłacają dzieciom udział w zajęciach dodatkowych i próbujemy na podstawie ich deklaracji oszacować comiesięczne wydatki rodzin na ten cel. Pozwala to na ukazanie jednego z ważnych wymiarów zróżnicowania społecznego w Polsce. Możliwość korzystania z płatnych form kształcenia określa bowiem szanse edukacyjne uczniów, a pośrednio - ich przyszłą pozycję społeczną. Tegoroczny pomiar ma szczególne znaczenie ze względu na obserwowany w ostatnich miesiącach wzrost cen podstawowych artykułów konsumpcyjnych, który niekorzystnie odbija się na budżetach rodzin².

WYDATKI ZWIĄZANE Z ROZPOCZĘCIEM ROKU SZKOLNEGO

Skala wydatków w latach 1997-2004

Respondentów mających dzieci uczęszczające do szkół podstawowych i ponadpodstawowych zapytaliśmy, ile pieniędzy przeznaczyli na ich szkolne potrzeby (podręczniki, przybory szkolne, obowiązkowe opłaty, np. ubezpieczenie, czesne, internat, stancja) w związku z rozpoczęciem roku szkolnego.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (173) przeprowadzono w dniach 1-4 października 2004 roku na liczącej 988 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

² Zob. komunikat CBOS „Opinie o podwyżkach cen i sposobach radzenia sobie z nimi”, październik 2004 (oprac. B. Wciórka).

Tabela 1

Wysokość wydatków związanych z rozpoczęciem roku szkolnego	Odsetki wskazań osób mających dzieci w wieku szkolnym według terminów badań							
	IX 1997 (N=387)	IX 1998 (N=384)	X 1999 (N=363)	X 2000 (N=314)	X 2001 (N=295)	X 2002 (N=372)	X 2003 (N=311)	X 2004 (N=284)
Brak wydatków	1	0	0	0	0	1	1	0
Do 100 zł	5	3	1	2	2	1	0	1
101-200 zł	17	15	8	5	4	4	2	1
201-300 zł	24	19	15	11	13	13	12	7
301-500 zł	30	31	27	25	33	28	32	36
501-800 zł	12	16	21	22	22	19	23	24
Powyżej 800 zł	10	13	25	31	22	32	27	28
Nieokreślone wydatki	1	3	2	4	4	3	3	3

W tym roku nie więcej niż 200 zł wydali nieliczni badani mający dzieci w wieku szkolnym (2%). Ponad dwie piąte (43%) wydało od 201 zł do 500 zł, a ponad połowa (52%) - więcej niż 500 zł. Średnia kwota tegorocznych wydatków szkolnych poniesionych na wszystkie dzieci wyniosła 725 zł, czyli o 4% więcej niż przed rokiem.

Wysokość kwot przeznaczonych na cele szkolne zależy przede wszystkim od liczby uczniów w rodzinie. Rodziny mające na utrzymaniu jedno dziecko w wieku szkolnym wydały średnio 505 zł, a więc niemal tyle samo, ile przed rokiem. Rodziny z dwojgiem dzieci przeznaczyły na ten cel 872 zł - o 6% więcej niż w ubiegłym roku, a rodziny z trojgiem dzieci i więcej - 1289 zł, czyli o 21% więcej niż rok temu. Widać więc, że im więcej jest dzieci w rodzinie, tym większe wydatki ponoszą rodzice. W porównaniu z rokiem ubiegłym niemal nie zmieniły się wydatki rodziców mających jedno dziecko w wieku szkolnym, nieco wzrosły natomiast nakłady finansowe rodzin mających dwoje dzieci oraz wyraźnie zwiększyły się wydatki rodzin wielodzietnych.

Tabela 2

Liczba dzieci w wieku szkolnym na utrzymaniu rodziny	Średnie wydatki rodziców na wszystkie dzieci w wieku szkolnym								Zmiany 2003-2004
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	
Jedno	300 zł	387 zł	484 zł	522 zł	493 zł	517 zł	511 zł	505 zł	- 1%
Dwoje	521 zł	547 zł	690 zł	859 zł	770 zł	901 zł	826 zł	872 zł	+ 6%
Troje i więcej	681 zł	728 zł	986 zł	1153 zł	1104 zł	1217 zł	1067 zł	1289 zł	+21%
Ogółem	446 zł	496 zł	653 zł	723 zł	669 zł	744 zł	697 zł	725 zł	+ 4%

Podstawowym wskaźnikiem stopnia obciążenia rodzin kosztami edukacji jest jednak średnia kwota wydatków w przeliczeniu na jedno dziecko w wieku szkolnym. **W 2004 roku w związku z rozpoczęciem roku szkolnego rodzice wydali na jedno dziecko 468 zł, czyli o 4% więcej niż przed rokiem.**

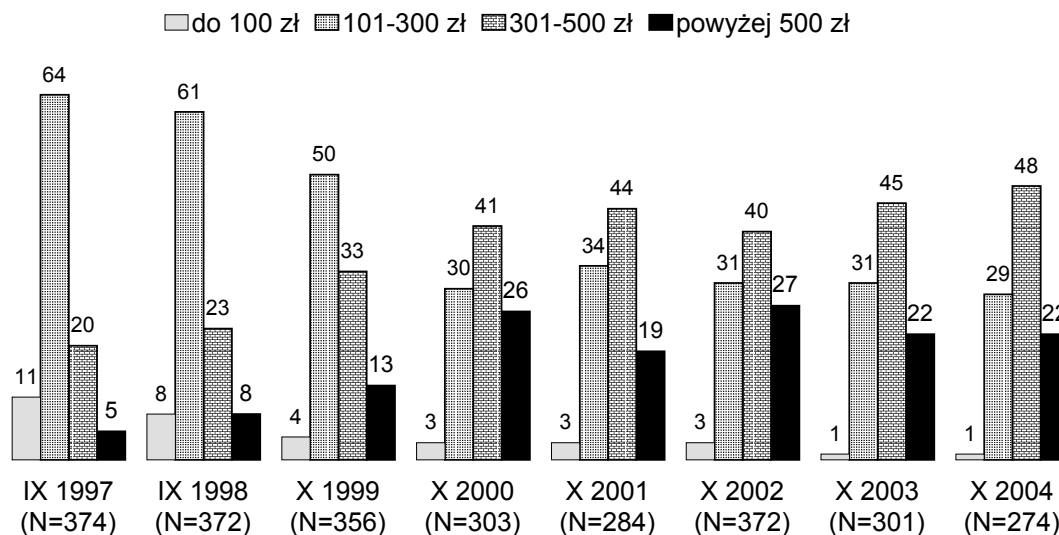
Wśród badanych mających dzieci w wieku szkolnym nieliczni (1%) wydali w przeliczeniu na jedno dziecko średnio nie więcej niż 100 zł, ponad jedna czwarta rodzin (29%) wydała od 101 zł do 300 zł, niemal połowa (48%) - od 301 zł do 500 zł, a ponad jedna piąta (22%) - powyżej 500 zł.

Tabela 3

Wysokość wydatków szkolnych w przeliczeniu na jedno dziecko	Odsetki wskazań osób mających dzieci w wieku szkolnym według terminów badań							
	1997 (N=374)	1998 (N=372)	1999 (N=356)	2000 (N=303)	2001 (N=284)	2002 (N=372)	2003 (N=301)	2004 (N=274)
Do 50 zł	2	2	1	1	0	2	1	0
51-100 zł	9	6	3	2	3	1	0	1
101-200 zł	32	30	19	12	10	9	8	7
201-300 zł	32	31	31	18	24	22	23	22
301-400 zł	11	12	19	21	24	15	24	23
401-500 zł	9	11	14	20	20	25	21	25
501-600 zł	2	2	3	9	8	10	6	4
601-700 zł	1	1	2	4	3	5	5	6
Powyżej 700 zł	2	5	8	13	8	12	11	12

Tegoroczne wydatki rodziców związane z początkiem roku szkolnego były więc niewiele wyższe niż zeszłoroczne. Ponadto z dłuższej perspektywy czasowej widać, że w ostatnich pięciu latach ponoszone przez rodziców koszty edukacji były wyższe niż w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych.

RYS. 1. ODSETKI RODZICÓW WYDAJĄCYCH NA POTRZEBY SZKOLNE SWOICH DZIECI W PRZELICZENIU NA JEDNO DZIECKO:

Średnie wydatki na potrzeby szkolne, jakie rodzice ponieśli w przeliczeniu na jedno dziecko, w znacznej mierze zależą również od liczby uczniów w rodzinie.

Tabela 4

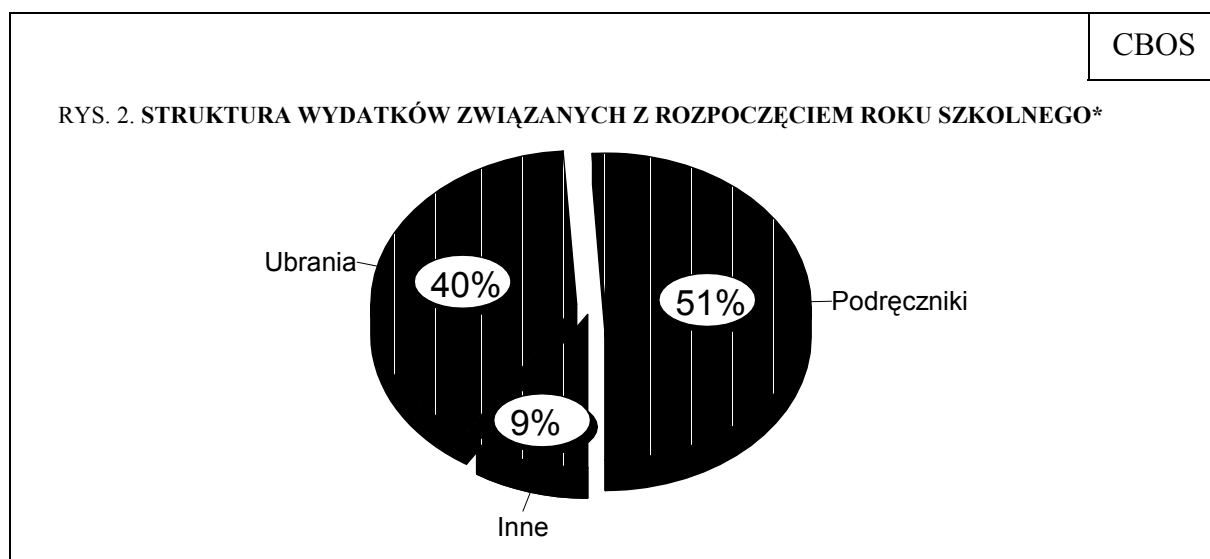
Liczba dzieci w wieku szkolnym na utrzymaniu rodziny	Średnie wydatki w przeliczeniu na jedno dziecko w wieku szkolnym								Zmiany 2003-2004
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	
Jedno	300 zł	387 zł	484 zł	522 zł	493 zł	516 zł	511 zł	505 zł	spadek o 1%
Dwoje	261 zł	273 zł	345 zł	430 zł	385 zł	451 zł	413 zł	436 zł	wzrost o 6%
Troje i więcej	208 zł	219 zł	289 zł	338 zł	327 zł	382 zł	334 zł	390 zł	wzrost o 17 %
Ogółem	270 zł	322 zł	392 zł	465 zł	435 zł	475 zł	452 zł	468 zł	wzrost o 4%

Rodziny, które mają na utrzymaniu jedno dziecko w wieku szkolnym, wydały w tym roku średnio 505 zł, a więc niemal tyle samo, ile przed rokiem. Rodziny z dwojgiem dzieci przeznaczyły na ten cel 436 zł, czyli o 6% więcej niż rok temu. Natomiast rodziny wielodzietne, mające na utrzymaniu co najmniej troje uczniów wydały na jedno dziecko 390 zł, czyli o 17% więcej niż w 2003 roku. Widać więc, że **im więcej w rodzinie dzieci w wieku szkolnym, tym mniej pieniędzy przypada na szkolne potrzeby każdego z nich.** W porównaniu z rokiem ubiegłym niemal nie zmieniły się wydatki rodziców mających

jedno dziecko w wieku szkolnym, nieco wzrosły natomiast nakłady finansowe rodzin mających dwoje dzieci i znacznie zwiększyły się wydatki rodzin wielodzietnych.

STRUKTURA WYDATKÓW SZKOLNYCH

Na wydatki związane z rozpoczęciem roku szkolnego niezmiennie składają się przede wszystkim koszty podręczników oraz ubrań szkolnych, inne cele mają w nich znacznie mniejszy udział.

* Dane dotyczą tegorocznych wydatków na wszystkie dzieci. W przeliczeniu na jedno dziecko proporcje wydatków wynoszą: 51% na podręczniki, 42% na ubrania i 7% na inne cele.

W porównaniu z rokiem 2003 stosunkowo niewiele wzrosły nakłady rodziców na ubrania (o 10%) oraz na podręczniki (o 4%) dla wszystkich dzieci. Niewiele większy wzrost kosztów odnotowujemy biorąc pod uwagę wydane kwoty w przeliczeniu na jedno dziecko (odpowiednio: 8-procentowy wzrost kosztów ubrań i 6-procentowy podręczników).

Tabela 5

Ile mniej więcej wydał(a) Pan(i) w związku z rozpoczęciem roku szkolnego:	Średnie wydatki rodziców na dzieci w wieku szkolnym					
	na wszystkie dzieci			w przeliczeniu na jedno dziecko		
	X 2003	X 2004	Zmiany	X 2003	X 2004	Zmiany
- ogółem na cele szkolne	697 zł	725 zł	wzrost o 4%	452 zł	468 zł	wzrost o 4%
w tym						
- szkolne podręczniki dzieci	362 zł	377 zł	wzrost o 4%	229 zł	242 zł	wzrost o 6%
- szkolne ubranie dzieci, np. strój galowy, gimnastyczny, obuwie	281 zł	308 zł	wzrost o 10%	183 zł	198 zł	wzrost o 8%

Wysokość wydatków na podręczniki i szkolne ubrania wszystkich dzieci związana jest z liczbą uczniów w rodzinie - im jest ich więcej, tym większe nakłady finansowe ponoszą rodziny.

Tabela 6

Ile mniej więcej wydał(a) Pan(i) w związku z rozpoczęciem roku szkolnego 2004/2005:	Średnie wydatki na wszystkie dzieci w wieku szkolnym			
	Ogółem	Liczba dzieci w wieku szkolnym na utrzymaniu rodziny		
		jedno	dwoje	troje i więcej
- ogółem na cele szkolne	725 zł	505 zł	872 zł	1289 zł
w tym				
- szkolne podręczniki dzieci	377 zł	263 zł	441 zł	698 zł
- szkolne ubranie dzieci, np. strój galowy, gimnastyczny, obuwie	308 zł	213 zł	373 zł	532 zł

Inaczej przedstawiają się finansowe obciążenia rodziców, gdy analizujemy wydatki na podręczniki i ubrania w przeliczeniu na jedno dziecko. Okazuje się, że **im więcej jest uczniów w rodzinie, tym mniejsze sumy przeznaczają one na podręczniki oraz na ubrania szkolne dla każdego z nich.** Zapewne wiąże się to z gorszą na ogół sytuacją materialną rodzin wielodzietnych, a także z tym, że w rodzinach, w których jest więcej dzieci, podręczniki i ubrania starszych z nich mogą być przekazywane młodszemu rodzeństwu.

Tabela 7

Ile mniej więcej wydał(a) Pan(i) w związku z rozpoczęciem roku szkolnego 2004/2005:	Średnie wydatki w przeliczeniu na jedno dziecko w wieku szkolnym			
	Ogółem	Liczba dzieci w wieku szkolnym na utrzymaniu rodziny		
		jedno	dwoje	troje i więcej
- ogółem na cele szkolne	468 zł	505 zł	435 zł	390 zł
w tym				
- szkolne podręczniki dzieci	242 zł	263 zł	221 zł	204 zł
- szkolne ubranie dzieci, np. strój galowy, gimnastyczny, obuwie	198 zł	213 zł	187 zł	161 zł

Wysokość wydatków szkolnych w przeliczeniu na jedno dziecko zależy także od etapu edukacji szkolnej ucznia oraz jego wieku. Niezmiennie największe koszty ponoszą rodzice najstarszej młodzieży - uczniów szkół średnich. Widać także, że im wyższy etap edukacji ucznia, tym więcej kosztują jego podręczniki.

Tabela 8

Ile mniej więcej wydał(a) Pan(i) w związku z rozpoczęciem roku szkolnego 2004/2005:	Średnie wydatki w przeliczeniu na jedno dziecko w wieku szkolnym			
	Ogółem	Typ szkoły dziecka*		
		szkoła podstawowa	gimnazjum	szkoła średnia
- ogółem na cele szkolne	468 zł	438 zł	430 zł	516 zł
w tym				
- szkolne podręczniki dzieci	242 zł	214 zł	236 zł	286 zł
- szkolne ubranie dzieci, np. strój galowy, gimnastyczny, obuwie	198 zł	187 zł	165 zł	223 zł
* W tabeli pominięto wydatki na uczniów szkół zawodowych z powodu zbyt małej liczby rodziców mających dzieci w tego typu szkołach (10 osób)				

Do ważnych czynników różnicujących wydatki szkolne rodzin należy sytuacja zawodowa rodziców - to, czy mają pracę czy też czerpią środki utrzymania z innych pozazarobkowych źródeł dochodów (jak np. renta, emerytura, inne świadczenia), czy są bezrobotni.

Tabela 9

Ile mniej więcej wydał(a) Pan(i) w związku z rozpoczęciem roku szkolnego 2004/2005:	Średnie wydatki w przeliczeniu na jedno dziecko w wieku szkolnym			
	Ogółem	Sytuacja zawodowa badanego rodzica	bierni zawodowo	
			pracujący	renciści, emeryci, gospodynie domowe
- ogółem na cele szkolne	468 zł	467 zł	541 zł	395 zł
w tym				
- szkolne podręczniki dzieci	242 zł	243 zł	260 zł	219 zł
- szkolne ubranie dzieci, np. strój galowy, gimnastyczny, obuwie	198 zł	203 zł	202 zł	168 zł

Niezmiennie w najgorszej sytuacji są dzieci bezrobotnych - na ich potrzeby szkolne, w tym podręczniki i ubrania, rodzice wydają znacznie mniej pieniędzy niż reszta rodziców (zarówno mających pracę, jak i utrzymujących się z pozazarobkowych źródeł dochodów). Wiąże się to przede wszystkim z trudną sytuacją finansową rodzin dotkniętych bezrobociem³.

³ Zob. komunikat CBOS „Bezrobotni o swoim położeniu życiowym”, kwiecień 2004 (oprac. B. Wciórka).

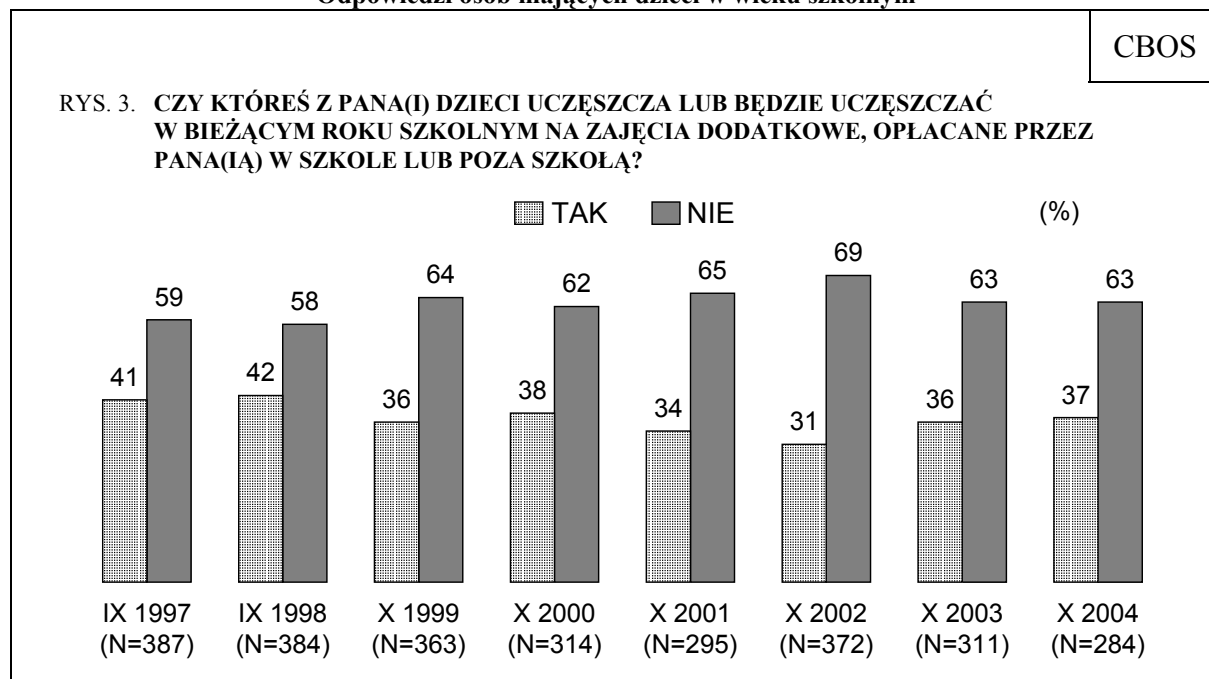
DODATKOWE PŁATNE ZAJĘCIA DZIECI

Rodzaj zajęć oraz koszty ponoszone przez rodziny w latach 1997-2004

Możliwość korzystania z płatnych form kształcenia w szkole lub poza nią określa szanse edukacyjne uczniów, a pośrednio - ich przyszłą pozycję społeczną. Wydatki na ten cel są ważnym składnikiem kosztów ponoszonych przez rodziców na edukację dzieci w wieku szkolnym.

Rodzice zapewniali dzieciom udział w płatnych zajęciach najczęściej w latach 1997-1998, czyli wtedy, gdy - jak wynika z omówionych już danych - koszty związane z rozpoczęciem roku szkolnego były najniższe. W następnych latach - aż do roku 2002 stopniowo malał odsetek rodziców finansujących te formy edukacji. Natomiast w ostatnich dwóch latach ponownie wzrosło zainteresowanie nimi. Obecnie, podobnie jak przed rokiem, niemal dwie piąte badanych mających dzieci w wieku szkolnym (37%) deklaruje, że któreś z nich już uczęszcza lub zamierza uczęszczać na dodatkowe płatne zajęcia. Większość rodziców (63%) przyznaje jednak, że nie zapewnia swoim dzieciom udziału w żadnych płatnych formach edukacji.

Odpowiedzi osób mających dzieci w wieku szkolnym

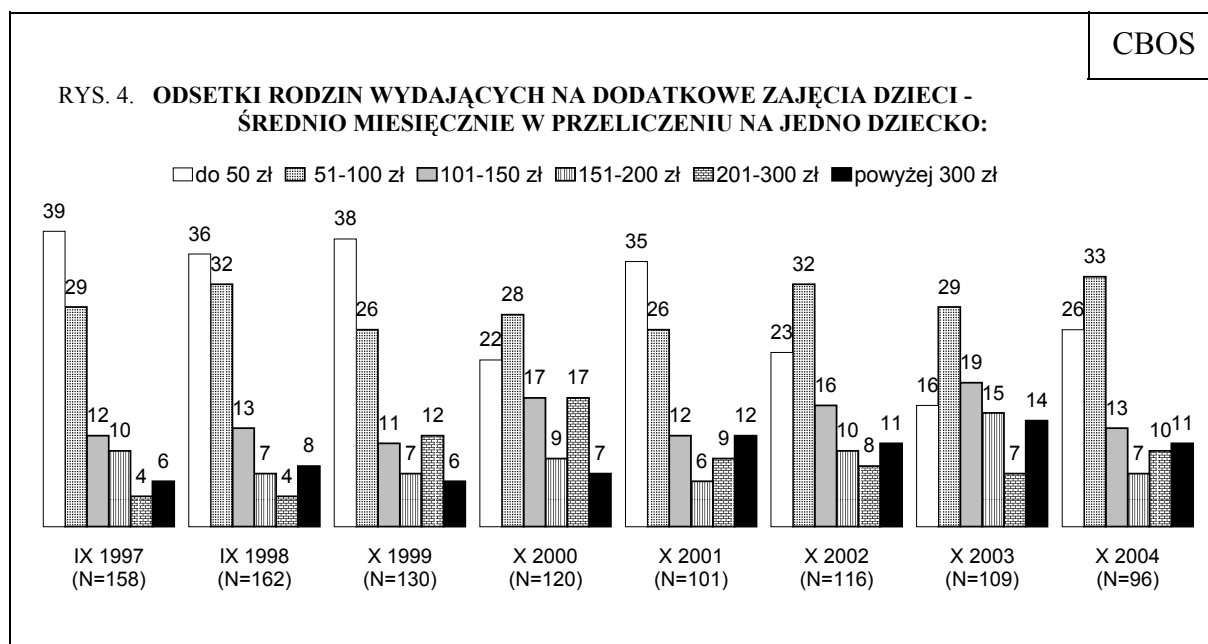
Tak jak dotychczas, rodzice opłacają przede wszystkim naukę języków obcych - ponad jedna czwarta z nich (26%) finansuje swoim dzieciom kursy językowe. Prawie co piąty rodzic (18%) przeznaczają pieniądze na zajęcia sportowe, co jedenasty (9%) - na zajęcia artystyczne, co dwunasty (8%) finansuje korepetycje, kursy przygotowawcze, a nieliczni - kursy komputerowe, informatyczne i inne zajęcia (po 3%).

Tabela 10

Na jakie dodatkowo opłacane przez Pana(ią) zajęcia uczęszczają lub będą uczęszczać Pana(i) dzieci w wieku szkolnym? Czy są to:	Odpowiedzi twierdzące respondentów mających dzieci w wieku szkolnym według terminów badań							
	1997 (N=387)	1998 (N=384)	1999 (N=363)	2000 (N=314)	2001 (N=295)	2002 (N=372)	2003 (N=311)	2004 (N=284)
	w procentach							
- nauka języków obcych	28	30	26	30	24	22	27	26
- zajęcia sportowe	8	13	11	13	14	12	17	18
- zajęcia artystyczne	6	7	6	6	6	8	11	9
- korepetycje, kursy przygotowawcze	9	9	8	10	9	8	8	8
- kursy komputerowe, informatyczne	3	5	4	6	5	4	5	3
- inne	1	2	1	3	2	2	2	3
Rodzice nie opłacają żadnych dodatkowych zajęć	59	58	64	62	65	69	63	63

W roku 1997 ankietowani odpowiadając na pytanie otwarte spontanicznie wymieniali dodatkowe zajęcia dzieci, a ich odpowiedzi pogrupowano w 6 kategorii. Na ich podstawie utworzono pytanie zamknięte i w kolejnych latach pytano respondentów, czy ich dzieci uczestniczą w każdej z wymienionych kategorii zajęć

Obecnie znacznie więcej niż połowa rodziców finansujących dzieciom w wieku szkolnym dodatkowe zajęcia (59%) przeznaczają na ten cel do 100 zł miesięcznie w przeliczeniu na jedno dziecko, a prawie jedna trzecia (30%) - od 101 zł do 300 zł. Większe kwoty (powyżej 300 zł na dziecko) wydaje jedna dziewiąta rodziców z tej grupy (11%).

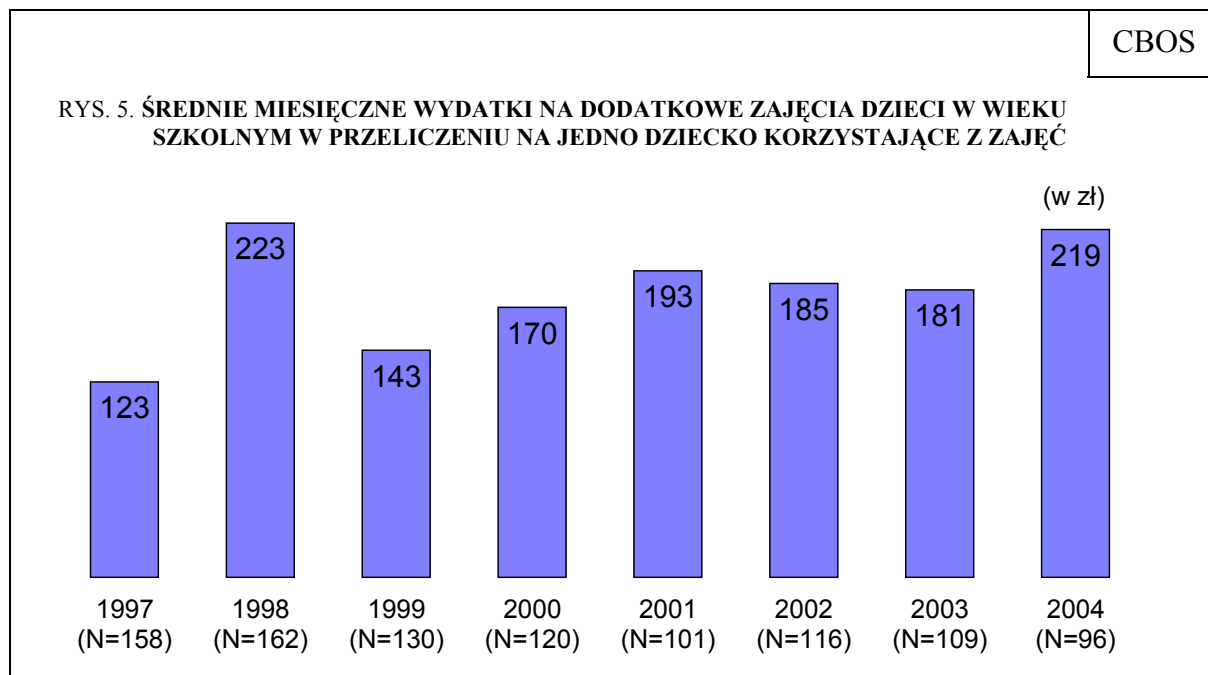

W porównaniu z rokiem 2003 znacznie wzrosła liczba rodziców, którzy wydają na dodatkowe zajęcia dzieci do 100 zł miesięcznie, natomiast zmalał odsetek przeznaczających na ten cel większe sumy.

Tabela 11

Średnie miesięczne wydatki na dodatkowe zajęcia dzieci w wieku szkolnym	1997 (N=158)	1998 (N=162)	1999 (N=130)	2000 (N=120)	2001 (N=101)	2002 (N=116)	2003 (N=109)	2004 (N= 96)	Zmiany 2003-2004
Na wszystkie dzieci w wieku szkolnym korzystające z zajęć	147 zł	265 zł	194 zł	212 zł	247 zł	221 zł	235 zł	259 zł	wzrost o 10%
W przeliczeniu na jedno dziecko korzystające z zajęć	123 zł	223 zł	143 zł	170 zł	193 zł	185 zł	181 zł	219 zł	wzrost o 21%

W tym roku średnie miesięczne wydatki na dodatkowe zajęcia wszystkich uczęszczających na nie dzieci wynoszą 259 zł, czyli o 10% więcej niż przed rokiem. **W przeliczeniu na jedno dziecko korzystające z płatnych zajęć nakłady finansowe rodziców na dodatkową edukację dzieci wynoszą obecnie 219 zł, czyli w porównaniu z rokiem ubiegłym wzrosły o 21% i są najwyższe od roku 1998.**

Spoleczne zróżnicowanie szans uczniów na uczestnictwo w płatnych zajęciach

W całym analizowanym okresie szanse uczniów na uczestnictwo w płatnych zajęciach edukacyjnych są bardzo silnie zróżnicowane - zależą przede wszystkim od materialnego i społecznego położenia rodziny oraz wielkości miejsca jej zamieszkania.

Z deklaracji badanych wynika, że szanse uczestniczenia w płatnych zajęciach stwarza swoim dzieciom większość rodziców osiągających dochody powyżej 500 zł *per capita*, dobrze oceniających własne warunki materialne, a także ponad połowa mieszkających w dużych i wielkich miastach, mających co najmniej średnie wykształcenie. Dla porównania, możliwości takie zapewnia swym dzieciom zaledwie około jednej piątej rodziców mieszkających na wsi, osiągających dochody nieprzekraczające 300 zł na osobę, mających wykształcenie podstawowe lub zasadnicze zawodowe.

Zróżnicowanie szans edukacyjnych dzieci pochodzących z rodzin społecznie uprzywilejowanych i upośledzonych widoczne jest na przykładzie niemal wszystkich rodzajów płatnych zajęć dodatkowych - zarówno edukacyjnych, jak i ogólnorozwojowych. Im gorsze położenie materialne i społeczne rodzin oraz mniejsza miejscowość, w której mieszkają, tym mniejszy ich odsetek finansuje dzieciom udział w kursach języków obcych,

zajęciach sportowych, artystycznych, a także stwarza im szanse na doksztalcanie w formie korepetycji i kursów przygotowawczych. Jedynie finansowanie przez rodziców kursów informatycznych nie wiąże się regularnie z cechami położenia społecznego rodzin.

Tabela 12

Charakterystyka społeczna ankietowanych mających dzieci w wieku szkolnym*	Odsetki rodziców deklarujących, że ich dzieci uczęszczają lub będą uczęszczać w bieżącym roku szkolnym na płatne dodatkowe kursy, zajęcia:						
	Ogółem	języki obce	zajęcia sportowe	zajęcia artystyczne	korepetycje	kursy komputerowe	Inne
Miejsce zamieszkania							
Wieś	20	16	7	6	4	3	1
Miasto 20-100 tys. ludności	43	30	16	8	11	4	2
Miasto powyżej 100 tys.	53	36	35	13	10	4	7
Wykształcenie							
Podstawowe i zas. zawodowe	23	17	10	5	5	5	4
Średnie i wyższe	51	36	27	13	11	1	2
Sytuacja zawodowa							
Renciści, emeryci, gosp. dom.	20	11	5	5	9	0	5
Bezrobotni	29	18	11	2	5	8	3
Pracujący	42	31	22	11	9	3	2
Miesięczne dochody na osobę w rodzinie							
Do 300 zł	21	16	5	5	5	4	0
301-500 zł	28	12	13	6	9	4	5
Powyżej 500 zł	67	52	31	19	12	4	5
Ocena warunków materialnych gospodarstwa domowego							
Złe	33	25	12	6	6	2	2
Średnie	26	19	11	6	7	2	1
Dobre	60	40	40	19	13	7	7
* Niektóre grupy społeczne połączono w ten sposób z powodu małych liczebności ankietowanych							

Opisane różnicowania w dostępie uczniów do płatnych zajęć mają wielorakie uwarunkowania. Podstawowe znaczenie ma zapewne różnicowanie kondycji materialnej rodzin, która określa możliwości finansowania dodatkowej edukacji dzieci. Ważny jest jednak także czynnik kulturowy, jakim są aspiracje rodziców dotyczące edukacji potomstwa. Rodzice mający wyższe wykształcenie przywiązują większą wagę nie tylko do formalnego wykształcenia dzieci, ale także do rozwoju ich osobowości i zapewne częściej mają świadomość, że uczestnictwo w płatnych zajęciach dodatkowych zwiększa szanse ich dzieci na sukces edukacyjny i życiowy. Natomiast różnicowanie szans uczniów ze wsi oraz miast wynika zarówno ze różnicowania struktury społecznej i różnic kulturowych, jak i z różnic cywilizacyjnych, które przejawiają się m.in. w znacznie bogatszej ofercie propozycji

edukacyjnych i ogólnorozwojowych w dużych ośrodkach miejskich niż w mniejszych miastach, a szczególnie na wsi.

Skala wydatków rodziców na edukację dzieci w wieku szkolnym świadczy o znacznym obciążeniu polskich rodzin kosztami kształcenia potomstwa. W porównaniu z rokiem ubiegłym wzrosły wydatki rodziców na zaspokojenie potrzeb dzieci w związku z rozpoczęciem roku szkolnego, zakupem ubrań i podręczników. Przede wszystkim jednak znacznie zwiększyły się nakłady finansowe rodziców na dodatkowe płatne zajęcia dzieci. W przeliczeniu na jedno dziecko korzystające z nich był to wzrost kosztów rzędu jednej piątej zeszłorocznych kwot. Tegoroczne wydatki na ten cel są najwyższe od roku 1998.

W latach 1997-2002 stopniowo malał odsetek rodziców zapewniających dzieciom udział w dodatkowych płatnych formach edukacji. Odnotowany przed rokiem wzrost zainteresowania opłacaniem tego typu zajęć utrzymał się również w tym roku - obecnie prawie dwie piąte rodziców przeznaczają środki finansowe na ten cel. Większość rodzin nie zapewnia jednak swoim dzieciom udziału w dodatkowych płatnych zajęciach. Poza tym szanse na uczestnictwo w nich uczniów pochodzących z różnych środowisk społecznych są silnie zróżnicowane – zależą przede wszystkim od materialnego i społecznego położenia rodziny oraz wielkości miejsca jej zamieszkania. Warto przypomnieć, że według tych samych społecznych kryteriów przebiega zróżnicowanie możliwości korzystania uczniów z wakacyjnego wypoczynku⁴. Świadczy to o kumulowaniu się społecznych przywilejów i upośledzeń już na poziomie edukacji szkolnej.

Opracowała
Bogna WCIÓRKA

⁴ Zob. komunikat CBOS „Wakacje uczniów - wypoczynek i praca zarobkowa”, wrzesień 2004 (oprac. B. Wciórka).